

Дзюбенко Ірина
викладач кафедри педагогіки
та педагогіки вищої школи
Уманський державний
педагогічний університет
імені Павла Тичини

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

У цій статті мова йде про вплив інтерактивних технологій навчання на формування життєво необхідних компетентностей студентів.

Ключові слова: *компетенції, компетентності.*

В этой статье речь идет о влиянии интерактивных технологий на формирование жизненно необходимых компетентностей студентов.

Ключевые слова: *компетенции, компетентности.*

This article is about the influence of game classes on the formation of the life-needed competentions of students.

Key words: *capacity, competentions.*

Реформування вищої школи у контексті особистісно-розвивальної концепції освіти потребує суттєвого посилення підготовки майбутніх учителів, розвитку їх особистісних якостей і творчих здібностей, забезпечення структурованості професійних знань, умінь, навичок, компетенцій та компетентностей, цінностей і мотивів. Одним із шляхів оновлення змісту вищої педагогічної освіти, узгодження його із сучасними потребами інтеграції до європейського та світового освітнього простору є реалізація компетентнісного

підходу, спрямованого на особистісну самореалізацію студента.

Сучасне суспільство вимагає особистості, яка не тільки поінформована з певних галузей знань, а й здатна свідомо пізнавати оточуючу дійсність, що швидко змінюється, особистості, яка осмислено зберігає ті цінності, які накопичило людство і, в той же час, розуміє результати своєї діяльності з погляду особистого вкладу збереження та створення нових суспільних цінностей. Для досягнення такої мети необхідна цілеспрямована діяльність освітян, що також вимагає зміни пріоритетів у підготовці педагогічних кадрів [1].

Нагальна потреба – підняти рівень підготовки майбутнього вчителя, його ключових компетентностей за допомогою використання нових технологій навчання. Тому піднята нами проблема є досить актуальною і має незаперечне практичне значення.

Аналіз періодичних науково-методичних видань, психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури з досліджуваної проблеми свідчить про те, що буде сформовано наукове підґрунтя, в контексті якого доцільно продовжити науковий пошук у визначеному напрямку. Це стосується насамперед:

- досліджень проблеми формування пізнавально-інтелектуальної компетентності у майбутніх вчителів (Н. Бібік, О. Савченко, О. Локшина, О. Овчарук, О. Пометун, С. Трубачова);

- досліджень проблем забезпечення особистісно-орієнтованої компетентнісної освіти (В. Буряк, О. Кондаков, В. Раєвський, І. Підласий, О. Пометун, О. Овчарук, В. Семіченко, А. Хуторской, В. Чайка, С. Шишов та ін.);

- психолого-педагогічних основ професійного розвитку особистості (О. Глузман, М. Євтух, В. Луговий, С. Максименко, Н. Никало, І. Підласий та ін.);

- теорії розвитку педагогічної освіти в Україні (А. Алексюк, Т. Завгородня, В. Кравець, О. Мороз, М. Фіцула, Б. Шиян, М. Щербань, О. Янкович та ін.).

Мета цієї статті полягає у дослідженні поняття пізнавально-інтелектуальної компетентності як однієї з ключових компетентностей.

У даний час існує ряд спроб визначити поняття «компетентність» з освітньої точки зору. Наприклад, на нараді концептуальної групи проекту «Стандарт загальної освіти» сформульоване таке робоче визначення поняття «компетентність»: «Готовність учня використовувати засвоєні знання, навчальні вміння та навички, а також способи діяльності в житті для рішення практичних і теоретичних задач».

Більшість дослідників професійної педагогіки розглядають компетентність як оцінну категорію, що характеризує людину як суб'єкта діяльності, її здатність успішно виконувати свої повноваження. М.В. Левківський під професійною компетентністю розуміє «здатність учителя до проектування, моделювання власної діяльності у системі «людина – людина» для вирішення навчально-виховних завдань, що сприяють оптимізації особистісного зростання учня для його здатності до подальшої самореалізації у життєдіяльності» [6].

В іншому документі під компетентністю мається на увазі «Здатність до здійснення практичних діяльностей, що вимагають наявності понятійної системи й, отже, розуміння, відповідного типу мислення, що дозволяє оперативно вирішувати проблеми та задачі, що виникають».

Ще одне визначення, що спирається на поняття здатності: «Компетентність – це загальна здатність, заснована на знаннях, досвіді, цінностях, схильностях, що придбані завдяки навчанню. Для розподілу загального й індивідуального у змісті компетентнісної освіти ми будемо відрізнити синонімічні поняття «компетенція» та «компетентність», які часто використовуються:

Компетенція – відчужена, наперед задана соціальна вимога (норма) до освітньої підготовки учня, необхідної для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері.

Компетентність – оволодіння, володіння учня відповідною компетенцією, що включає його особистісне ставлення до неї та предмета діяльності. Компетентність – особистісна якість (сукупність якостей) учня, що вже відбулась, і мінімальний досвід діяльності в заданій сфері.

Компетентність не зводиться тільки до знань чи тільки вмінь. «Компетентність є... сферою відносин, що існують між знанням і дією в людській практиці.»

Компетентність припускає наявність мінімального досвіду застосування компетенції.

Варто сказати, що не існує єдиного узгодженого визначення та переліку ключових компетентностей. Наприклад, у ході реалізації міжнародного проекту «Визначення та добір ключових компетентностей», який здійснюється Організацією економічного співробітництва й розвитку та національних інститутів освітньої статистики Швейцарії та США, строгого визначення ключових компетентностей вироблено не було.

Під час симпозіуму Ради Європи на тему «Ключові компетентності для Європи» було визначено такий орієнтовний перелік ключових компетентностей.

Вивчати:

- уміти витягати користь із досвіду;
- організувати взаємозв'язок своїх знань і впорядковувати їх;
- організувати свої власні прийоми вивчення;
- уміти вирішувати проблеми;
- самостійно займатися своїм навчанням.

Шукати:

- запитувати різні бази даних;
- опитувати оточення;
- консультуватись в експерта;
- одержувати інформацію;
- уміти працювати з документами та класифікувати їх.

Думати:

- організовувати взаємозв'язок минулих і дійсних подій;
- критично ставитись до того чи іншого аспекту розвитку нашого суспільства;
- уміти протистояти непевності та труднощам;
- займати позицію в дискусіях і виконувати свої власні думки;
- бачити важливість політичного й економічного оточення, в якому проходять навчання та робота;
- оцінювати соціальні звички, пов'язані зі здоров'ям, споживанням, а також із навколишнім середовищем;
- уміти оцінювати твори мистецтва й літератури.

Співробітничати:

- уміти співробітничати та працювати у групі;
- приймати рішення – улагоджувати розбіжності та конфлікти;
- уміти домовлятись;
- уміти розробляти та виконувати контракти.

Прийматися за справу:

- включатись у проект;
- нести відповідальність;
- входити до групи або колективу та робити свій внесок;
- доводити солідарність;
- уміти організовувати свою роботу;
- уміти користуватись обчислювальними та моделюючими приладами.

Адаптуватись:

- уміти використовувати нові технології інформації та комунікації;
- доводити гнучкість перед викликами швидких змін;
- показувати стійкість перед труднощами;
- уміти знаходити нові рішення.

Для нашої країни тенденції європейської освіти ніколи не були байдужими. Але наша освіта завжди вибирала «свій шлях», обумовлений специфікою вітчизняних традицій і процесів. Не будуть виключенням, швидше за все, й тенденції підсилення ролі компетентностей в освіті.

Визначивши поняття компетентностей, варто з'ясувати їх ієрархію. Відповідно до поділу змісту освіти на загальну метапредметну (для всіх предметів), міжпредметну (для циклу предметів або освітніх галузей) і предметну (для кожного навчального предмета), пропонується трирівнева ієрархія компетентностей:

- ключові компетентності – відносяться до загального (метапредметного) змісту освіти;
- загальнопредметні компетентності – відносяться до певного кола навчальних предметів та освітніх галузей;

- предметні компетентності – частки стосовно двох попередніх рівнів компетентності, що мають конкретний опис і можливість формування в рамках навчальних предметів.

Ключові освітні компетентності конкретизуються кожного разу на рівні освітніх галузей і навчальних предметів для кожного ступеня навчання. Наприклад, ключові навчально-пізнавальні компетентності знаходять своє втілення в загальнопредметній рефлексивній компетентності, а потім у такій предметній компетентності з історії, як здатність виділяти в будь-якій історичній події боротьбу інтересів різних сторін.

Перелік ключових освітніх компетентностей визначається нами на основі головних цілей загальної освіти, структурного представлення соціального досвіду й досвіду особистості, а також основних видів діяльності учня, що дозволяють йому опанувати соціальний досвід, одержувати навички життя та практичної діяльності в сучасному суспільстві [9].

З урахуванням даних позицій ключовими освітніми компетентностями є такі.

1. Ціннісно-смилова компетентність.
2. Загальнокультурна компетентність.
3. Навчально-пізнавальна компетентність.
4. Інформаційна компетентність
5. Комунікативна компетентність.
6. Соціально-трудова компетентність
7. Компетентність особистісного самовдосконалення

Згідно з фінськими авторами, основні підходи до поняття ключових компетентностей дозволили віддати перевагу пізнавальній компетентності, німецькі педагоги найважливішою вважають інтелектуальну компетентність, яка передбачає навчання впродовж життя.

Тому необхідно в професійній освіті розвивати пізнавально-інтелектуальну компетентність як основу для розвитку готовності до професійної діяльності в умовах, що часто змінюється.

Пізнавально-інтелектуальну компетентність можна розглядати як сукупність теоретичних знань, практичних умінь, навичок, досвіду, особистісних якостей учителя, що дають змогу здійснювати пошукову евристичну діяльність, самостійно здобувати нові знання, аналізувати діяльність учасників навчально-виховного процесу, приймати рішення.

Пізнавально-інтелектуальна компетентність передбачає значний інтелектуальний розвиток, спирається на різні пізнавальні процеси і реалізується в процесі вирішення таких завдань:

- аналітико-рефлексивних;
- конструктивних;
- діяльнісних, завданням яких є реалізація оптимальних варіантів

педагогічного процесу;

– корекційних, пов'язаних із корекцією протікання та організації педагогічного процесу.

Пізнавально-інтелектуальна компетентність ґрунтується на таких пізнавальних процесах: відчуття, сприймання, пам'ять, уявлення, уява, мислення, мовлення. Отож, критеріями рівня сформованості цієї компетентності є мотиваційний, цільовий, змістовий, процесуальний і результативний.

Із завданнями реалізації освітньої функції пов'язані такі уміння, що входять до складу пізнавально-інтелектуальної компетентності:

- здобувати нові знання із різних джерел;
- самостійно працювати з різними джерелами інформації для розробки нестандартних уроків;
- виділяти головне, суттєве при відбиранні та структуруванні навчального матеріалу;
- аналізувати навчальні тексти;
- творче осмислення інформації;
- аналізувати педагогічні ситуації;
- логічно міркувати і т.д.

Становлення вчителя визначається постійним удосконаленням його професійних компетенцій.

Отже, стратегія діяльності викладача в процесі формування пізнавально-інтелектуальної компетентності полягає в уведенні студентів у режим постійної активної спільної пізнавальної діяльності. Формування компетентності відбувається в процесі організації діяльності, породженої важливими для людини потребами, діяльності, яку супроводжують емоції, що створюють для неї досить дієві мотиви, тобто в основі системи підготовки майбутнього вчителя повинна лежати особистісно значима цілеспрямована діяльність. У процесі такої професійної підготовки реалізується соціокультурна орієнтація – підхід до освіти як створення особистістю власного професійного досвіду [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко Алла. Єдність теорії і практики у підготовці вчителя // Освіта України. – 2001. – № 57. – С. 5.
2. Бойко Алла. Концептуальні засади 12-бальної системи оцінювання в закладах вищої педагогічної освіти // Рідна школа. – 2002. – № 2. – С. 13–15.
3. Жовта Ірина. Реформування вищої освіти і Болонський процес // Освіта

- України. – 2003. – № 92 (грудень). – С. 3.
4. Завіна В. Формування пізнавально-інтелектуальної компетентності майбутніх учителів початкових класів // Рідна школа. – 2007. – № 4. – С. 6–9.
  5. Ігри для дорослих. Інтерактивні методи навчання / Під ред. Л. Галіцина. – К. : Редакції загально педагогічних газет. – 2005. – С. 4–32.
  6. Левківський М.В. Відповідальність у структурі компетентності майбутнього вчителя // Вісник Житомирського державного педагогічного університету. – 2003. – № 3. – С. 9–12.
  7. Мельник О., Юрченко О., Керівництво педагогічної практики: діагностика і психологічна підтримка студентів // Освіта і управління. – 2000 – (2001). – Т. 4. – № 1–2. – С. 106–107.
  8. Оржеховська В.М. Фактори ризику // Освіта. – 2008. – № 6–7. – С. 4.
  9. Хуторської А. Ключові освітні компетентності // Освіта. – 2009. – № 1–2. – С. 1–2.